

Буйгашева Алла Борисівна

Ручне ткацтво в сучасному культурному просторі України: традиція, що зникає

У статті висвітлено основні проблеми розвитку ткацтва. Розкрито зміст поняття «ткацтво». Розглянуто роль ручного ткацтва у сучасному культурному просторі. Значну увагу приділено практичній діяльності студентів у вивченні гобеленного мистецтва. Проаналізовано сучасну творчість майстрів ткацького мистецтва України.

Ключові слова: ткацтво, килим, гобелен, сучасний культурний простір України.

Буйгашева А.Б.

Ручное ткачество в современном культурном пространстве Украины: исчезающая традиция

В статье освещены основные проблемы развития ткачества. Раскрыто содержание понятия «ткачество». Рассмотрена роль ручного ткачества в современном культурном пространстве. Значительное внимание уделено практической деятельности студентов в изучении искусства гобелена. Проанализировано современное творчество мастеров ткачества Украины.

Ключевые слова: ткачество, ковер, гобелен, современное культурное пространство Украины.

Alla Buigasheva

Hand Weaving in Modern Cultural Space of Ukraine: disappearing tradition

The article shows the main problems of weaving. The content of the concept of "weaving" is revealed. It examines the role of weaving in a modern cultural space. The special attention is given to practical work of students who study tapestry art. It is explored the modern creative work of masters of weaving art of Ukraine.

Key words: weaving, carpet, tapestry, modern cultural space of Ukraine.

Український гобелен за усі часи свого становлення і розвитку активно наповнював етнокультурне середовище нашої країни. На сучасному етапі цей вид декоративно-прикладного мистецтва зазнає колосальних впливів інших зарубіжних течій і стилів, що призводить до втрати національних ознак.

Мистецтво гобелена, переживаючи справжній розквіт у 1980–2000-х роках, коли прикрашали державні заклади культури та освіти, зіткнулося з занепадом у сучасному культурному просторі України. Тому відповідним державним структурам необхідно звернути увагу на збереження та розвиток традиційного українського килима і гобелена як унікального явища української народної творчості.

Молоде покоління з щирим захопленням опановує цей вид декоративно-прикладного мистецтва, але, йдучи в ногу з часом, воно здебільшого зможе використати свої знання тіль-

ки заради власного задоволення та розвитку. Адже велика кількість замовлень спрямована не на ручну роботу, а на машинну.

Стаття спирається на роботи науковців (Бабенко О., Кара-Васильєва Т., Придатко Т., Ходанич П., Чегусова З., Ямборко О. та ін.), які торкалися різних аспектів гобелена.

У статті «Вічно молодий гобелен» зазначено, що гобелени — це виткані картини, які прикрашали стіни палаців та шляхетних садиб, на той час доволі дорога прикраса для стін, що була доступна винятковим прошаркам суспільства. Гобелени чи, як їх ще називали, шпалери — це безворсові килими, які ткали вручну з ниток натурального походження: шовкових, вовняних або бавовняних, час від часу до них додавали срібні та золоті нитки. Частіше за все на гобеленах зображали визначні історичні або колоритні побутові сцени, пейзажі або натюрморти, відомі особистості, рідше — орнаменти [2].

Історію розвитку українського гобелена як виду декоративно-прикладного мистецтва, а також його роль у формуванні художньо-естетичного середовища розкриває у своїй статті «Український гобелен — важливий компонент формування художньо-естетичного середовища» О. Бабенко (2010) [1].

Сучасна концепція розвитку декоративного мистецтва ХХ ст. описується у книзі З. Чегусової і Т. Кара-Васильєвої «Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках «великого стилю» (2005). У книзі розкривається складна й різноманітна панорама художнього життя в Україні, а саме зміни напрямів і стилів, взаємовпливи народного та професійного мистецтва, творення нових ідей — від авангарду на початку століття до пошуків стилю сучасних митців [4].

Комплексне дисертаційне дослідження «Гобелен у контексті українського образотворчого мистецтва 1960–1990-х рр.» (2008) проведено О. Ямборко. У дисертаційному дослідженні автор з'ясовує засади національної школи гобелена, витoki її мистецької традиції та образотворчої культури. Автор визначає основні орієнтири теорії та практики декоративного мистецтва, їх вплив на розвиток українського гобелена. Висвітлює рівень презентації гобелена у контексті актуальної тематики та проблематики вітчизняного мистецтва 1960–1990-х рр. Встановлює критерії, що визначають творчу матерію гобелена і гарантують збереження його специфіки [10].

Проте більшість досліджень не охоплює сучасний період — 10–15-ті роки ХХІ століття. Тому **метою** даної статті є розкриття й аналіз ролі ручного ткацтва у сучасному культурному просторі України.

Ручне ткацтво є одним з найбільш важливих народних ремесел в Україні. Воно було поширене по всій території нашої країни з давніх часів. Основним матеріалом для ткацтва служать льон, коноплі та шерсть. Виготовлюючи килими та гобелени, люди прикрашали та утеплювали свої приміщення.

Ткацтвом займалися в кожному українському селі на початку ХХ століття, тому що продукція користувалася попитом. Технічний прогрес вніс свої корективи у виробництво тканин, з'явилися цехи з сучасним обладнанням, і праця сільських майстрів поступово стала втрачати свого споживача. У сучасному культурному просторі ручне ткацтво розвивається в основному як вид народного мистецтва.

Традиційною галуззю ткацтва в Україні є виготовлення килимів. Основними матеріалами для виготовлення килимів, зазвичай, є вовна, льон і коноплі. Залежно від регіону змінюва-

лися техніка виготовлення килимів, візерунки та орнаменти. За малюнком можна було точно сказати, в якому регіоні він був виготовлений, адже в Правобережній Україні переважав малюнок з геометричних фігур, а в Лівобережній — орнамент із квітів [6].

Ручне ткацтво пов'язане не тільки з народними килимами, а й з панськими килимами та гобеленами. Панські килими мали своєрідне оздоблення з помітним впливом тогочасних мистецьких стилів: бароко, рококо, класицизму. Їх характеризують малюнки з натуралістичним трактуванням квітів, овочів, плодів. Тематичні зображення були характерні також для гобеленів.

Країною, де зародилося мистецтво виготовлення гобелена, вважають Францію. Саме в цій країні брати Гобелен у ХVІІ ст. заснували мануфактуру, яка виробляла великі ткані картини для утеплення стін і окраси замків. Найкращі зразки гобеленів знаходяться в Музеї Клюні (Париж), в Ермітажі (Санкт-Петербург). Виняткова колекція західноєвропейських шпалер є і у Львові, в музеї етнографії та художнього промислу. Вони дають нам уявлення про розвиток цього виду мистецтва в ХVІІ–ХVІІІ ст. У середині нашого століття це мистецтво відродилося і набуло нових сучасних якостей.

Класичний (традиційний) гобелен до ХХ ст. переважно вважали живописною картиною, виконаною засобами ткацтва. Ескізи для них створювали кращі художники, тому протягом сторіч гобелен зазнав впливу всіх стилів мистецтва. Водночас сама техніка гобелена лишилася незмінною. Це було щільне переплетення однорідної пряжі, у якому беруть участь і основа, і підткання.

Техніка ткацтва гобелена та його матеріали мали на меті найкраще виявляти малюнок художника, проробити найменші нюанси всіх деталей композиції. Техніка гобелена давала змогу відтворювати людські постаті, обличчя, досягаючи об'ємності й пластичності.

Сучасні гобелени виготовляють для загального попиту, їх вже майже не створюють вручну, тканини мають машинне переплетення. Крім того, натуральні волокна переплітаються зі штучними у різній пропорції [2]. У сучасному культурному просторі за допомогою машини можна виготовити гобелен, взявши за основу будь-яку картину відомого художника.

Машинні гобелени — це витвори мистецтва, але, як уже говорять, ХХІ ст., які включають у себе і традиційний живопис, і сучасну комп'ютерну графіку, що дозволяє передати на текстильному полотні задуману художню картину [9].

Важливо відзначити, що гобелени зазвичай виготовляються одним екземпляром або серією, групою виконавців по ескізам художника або в авторському виконанні самим художником. Сутність серії гобеленів полягає у групі індивідуальних гобеленів, які схожі за сюжетом, стилем та технікою. Зазвичай такі гобелени вивішують поруч один з одним. Число таких складових частин в серії гобеленів може варіюватися в залежності від параметрів стін покриття [3].

У сучасному освітньому середовищі все менше годин виділяється для опанування студентами найважливіших аспектів виготовлення гобелена. Виготовлення студентом гобелена — це клопіткий та довготривалий процес. Протягом свого навчання студент повинен ознайомитися з історією виникнення та основними напрямками гобеленного мистецтва, засвоїти основні прийоми створення гобеленів (поєднання кольорів різних фрагментів гобелена тощо), вміти правильно визначати і послідовно виконувати всі етапи побудови гобелена, оволодіти професійним термінологічним апаратом.

Студенти в ході практичної діяльності повинні навчитися виготовляти, складати рами для ткацтва, розробляти ескізи (на початковому етапі бажано взяти просту геометричну фігуру) та, використовуючи різноманітні прийоми, навчитися створювати гобелен, на завершення продемонструвати свої витвори на експозиції. У процесі своєї роботи студенти оволодівають технікою ручного ткацтва.

Важливо відзначити, що, засвоївши теоретичну базу виконання гобелена, упродовж практичної роботи у студентів завжди виникають питання. Багато часу витрачається викладачем на те, щоб підійти та допомогти, виправити або вказати на помилку кожного студента. Питання по гобеленному мистецтві можуть виникнути у студентів на різних етапах їхньої діяльності, оскільки кожна людина тче у своєму власному темпі.

Тобто, збільшивши кількість годин на опрацювання студентами гобеленного мистецтва, вони краще засвоять основні прийоми ткацтва.

В Україні найбільш відомою фабрикою з ткацтва гобеленів була і є Решетилівська майстерня художніх промислів. Саме Решетилівські гобелени висять у приміщенні ООН та Маріїнському палаці. Решетилівські килимарі — переважно чоловіки. Петро Шевчук, майстер живопису, килимар, розповідає, що це важка й вартісна праця. До того ж, для такого виробу важко знайти клієнта [5].

У Решетилівській майстерні художніх промислів виготовляються унікальні килими-гобелени ручної роботи, знамениті решетилівські рушники, національні жіночі й чоловічі сорочки з витонченою ручною вишивкою, плаhti, скатертини, покривала, доріжки, серветки та інші речі, які роблять наш дім і побут більш привабливим [5].

Автором робіт «Дерево життя», «Паморозь», «Калина на снігу» є художник декоративного мистецтва в галузі художнього ткацтва, заслужена майстриня народної творчості УРСР (1976), лауреат Державної Премії УРСР імені Тараса Шевченка, член спілки майстрів народного мистецтва **Надія Несторівна Бабенко** (див. додаток 3, рис. 1–3).

У сучасному культурному просторі професійними виконавцями можна вважати Борисенко Н.В., Жоголь Л.Є., Литовченко Н.І. та Пилюгину О.Є. Гобелен «Тиша» (2005) витканий в Решетилівській майстерні художніх промислів за ескізами **Людмили Євгенівни Жоголь**, народного художника України (1994), академіка Української академії архітектури, кандидата мистецтвознавства, лауреата премії імені Катерини Білокур, кавалера ордена княгині Ольги (2000, 2012), члена правління Українського фонду культури, КОНСХУ, громадських об'єднань «Жінки Києва» та «Жінки України»

(див. додаток 3, рис. 4). Людмила Жоголь добре відома в мистецькому середовищі як одна із засновниць національної школи художнього текстилю України [7; 8].

Борисенко Наталія Валентинівна, член Національної спілки художників України, понад 20 років очолює авторську студію, в якій об'єднано всі напрямки образотворчого й декоративно-прикладного мистецтва (див. додаток 3, рис. 5).

Литовченко Наталія Іванівна є автором гобеленів «К. Розумовський» та «П. Полуботок» із серії «Гетьмани України» (2009 р.) (див. додаток 3, рис. 6). Литовченко Наталія є художницею монументально-декоративного мистецтва, живописцем і педагогом, заслуженим художником України, членом Національної спілки художників України.

Сучасним майстром народного мистецтва також є **Пілюгіна Ольга Євгенівна**, українська художниця, член Національної спілки художників України та Національної спілки майстрів народного мистецтва України, лауреат премії І.П. Котляревського, стипендіатка Президента

України, володарка гранту Президента України. Створює гобелени у техніці гладкого ручного ткацтва (див. додаток 3, рис. 7–11) [3].

Ручне ткацтво як одне з класичних народних ремесел України останнім часом набуває популярності серед сучасної молоді. Основною проблемою щодо його розвитку залишається недостатня кількість кваліфікованих майстрів, які б могли передати свій досвід сучасній молоді, оскільки навіть найкраща інструкція не замінить практичні заняття з фахівцями. Збільшення кількості годин на практичні заняття з гобеленого мистецтва сприятиме кращому засвоєнню основних прийомів ткацтва студентами вищих навчальних закладів.

Отже, для заохочення сучасної молоді пропонуємо створити в місті Києві державні майстерні з виготовлення килимів та гобеленів і забезпечити їх комфортними умовами, де кожен охочий зміг би стати справжнім майстром українського традиційного мистецтва. При державному замовленні гобеленів та килимів розвивалася б державна майстерня декоративно-прикладного мистецтва.

ДЖЕРЕЛА

1. Бабенко О. Український гобелен — важливий компонент формування художньо-естетичного середовища / О. Бабенко // Молодь і ринок. — 2010. — № 11. — С. 123–127.
2. Вічно молодий гобелен. Текстиль в інтер'єрі [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://interior-fabrics.com.ua/ua/page/news/nestareyushii-gobelen.html?category=news/interiors-textiles>. — 09.08.2017.
3. Гобелен // Що таке гобелен? [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://gobelen.kosiv.info/blog/gobelin/8-what-is-tapestry.html>. — 01.08.2017.
4. Кара-Васильєва Т. Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках «великого стилю» / Т. Кара-Васильєва, З. Чегусова. — К. : Либідь, 2005. — 280 с.
5. Решетилівка. Унікальна Решетилівська вишивка. Історія та сьогодення [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://sites.google.com/site/resetilivka/home/novaa-stranica-redaktirovat>. — 01.08.2017.
6. Ткацтво [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.zeleniyturizm.com.ua/ua/master_klasy/tkatstvo/. — 12.08.2017.
7. Чегусова З.А. Людмила Жоголь: Чарівниця художнього текстилю / З.А. Чегусова, Т.В. Кара-Васильєва, Т.О. Придатко. — К. : Либідь, 2008. — 264 с.
8. Чегусова З.А. Людмила Жоголь і український гобелен. До 85-річчя з дня народження художниці [Електронний ресурс] / З.А. Чегусова. — Режим доступу : <http://artukraine.com.ua/a/lyudmila-zhogol-i-ukrainskiy-gobelen-do-85-richchya-z-dnya-narodzheniya-khudozhnici/#.WNymWbglHIU>. — 10.09.2017.
9. Що таке машинний гобелен? [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://genomukr.ru/kultura-i-mistectvo/14213-shho-take-mashinnij-gobelen.html>. — 21.09.2017.
10. Ямборко О.Я. Гобелен у контексті українського образотворчого мистецтва 1960–1990-х рр. : автореф. дис... канд. мистецтвозн.: 17.00.05 / О.Я. Ямборко; Львів. нац. акад. мистец. — Львів, 2008. — 15 с.